

КАТЕГОРІЯ ІНВЕКТИВНОСТІ: ВІД ВИТОКІВ ДО ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ

Скляр О. О.,

Київський університет імені Бориса Грінченка,
м. Київ, вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, 04053
o.skliar.asp@kubg.edu.ua
ORCID iD 0000-0003-0524-0436

Актуальність дослідження зумовлена інтересом сучасної лінгвістики до мовленнєвої поведінки звичайної людини. У статті розглянуто погляди вітчизняних і зарубіжних науковців на природу інвективності, з'ясовано її витoki та причини вживання інвектив. Інвективність — це власність мовленнєвих одиниць набувати додаткових семантичних і прагматичних значень, що полягають в інтенції образити співрозмовника. Інвективи і лихослів'я загалом є вербальним порушенням заборон, які існують у певній соціальній групі. Серед основних функцій інвективної лексики — вербалізація агресії у конфліктній ситуації; зниження емоційної напруги; заповнення пауз під час мовлення; зменшення або встановлення соціальної дистанції.

Увагу зосереджено на особливостях функціонування інвектив у сучасному медіасередовищі, зокрема дитячому і підлітковому. Обґрунтовано вплив лексем з інвективною семантикою на свідомість реципієнта. У межах досліджуваної теми проведено опитування, покликане виявити ставлення користувачів до медіаконтенту, який містить інвективну лексику. Відеоматеріал, доданий до опитування, — уривок мультфільму «Гра Бендера». Результати опитування засвідчують неоднозначне сприйняття контенту з інвективами, відсутність єдиної стратегії вибору і контролю дитячого контенту серед батьків. На основі відповідей можна виокремити 3 типи ставлення до інвективної лексики: негативне (табування, уникання інвективної лексики у реальному житті та інформаційному просторі), нейтральне (використання інвектив у житті та віртуальному просторі зумовлене ситуацією, має мету), позитивне (широке використання інвектив, сприйняття їх як засобу вираження мовлення, складової повсякденного словника).

Подальші дослідження інвектив та специфіки їх реалізації в мовленні дають змогу встановити вплив контенту на мовну особистість, простежити зв'язок між комунікативною поведінкою людини та її інформаційним простором.

Ключові слова: інвективність, інвективна лексика, інвектива, лихослів'я, медіасередовище, контент.

Olena Skliar

The category of invectiveness: from origins to the modern challenges

The study goes in line with the interest of modern linguistics to everyday conversations. The article represents a short review of foreign and Ukrainian scholars' research of invectiveness, as well as the sources of the invectiveness and reasons for using invectives. The invectiveness is the property of words to acquire additional semantic and pragmatic connotations, which are intended to offend the interlocutor. Invectives, along with swearing in general, are verbal violations of the prohibitions that exist in a particular social group. The main functions of invective vocabulary are verbalization of aggression in a conflict situation; reduction of emotional stress; filling pauses during speech; setting social distance.

Special attention is paid to the functions of invectives in modern media environment, in particular child and teenage ones. The influence of invective vocabulary on the consciousness of the recipient is substantiated. A survey on the research topic was conducted to identify users' attitudes to media content that contains invective vocabulary. The survey was based on a video fragment from the cartoon "Bender's Game". The results of the survey indicate ambiguous perception of invective content, lack of a unified parents' strategy for the selection and control of children's content. According to the received data, 3 types of attitudes to invective vocabulary can be distinguished: negative (taboo and avoiding invective vocabulary in real life and information space); neutral (the use of invectives in life and virtual space is determined by situation and has a goal); positive (extensive use of invectives, their perception as a means of expressing speech, part of everyday vocabulary).

Further research of invectives and their verbalization will reveal the influence of content on the language personality and define the connection between a person's communicative behavior and his information space.

Key words: invectiveness, invective vocabulary, invective, swearing, media environment, content.

Вступ. Утвердження антропоцентричної парадигми у мовознавстві зумовило зростання інтересу до людини-мовця і мовленнєвої діяльності в соціолінгвістичному, психолінгвістичному, лінгвопрагматичному аспектах. Людина крізь призму мови і навпаки — так можна коротко означити філологічні пошуки останніх десятиліть. Одним із важливих напрямів цих пошуків є дослідження взаємодії мислення і мовлення. Прикладом такої взаємодії є процес оцінювання явищ навколишнього світу. Оцінка є універсальною категорією, притаманною всім мовам. Водночас засоби вербалізації оцінки є національно і культурно зумовленими, бо відображають картину світу й ціннісні домінанти певної спільноти, сформовані протягом тривалого часу. Невербальні складники оцінювання перебувають у полі зору дослідників невербальної комунікації.

Ще 50 років тому наукове осмислення інвективної лексики в Україні було неможливим значною мірою через соціально-політичне становище. У радянському і пострадянському науковому просторі тривалий час домінував прескриптивний підхід до мови, який передбачав ігнорування реальної мовленнєвої діяльності людини. Поступовий перехід до дескриптивної лінгвістики й ознайомлення з напрацюваннями зарубіжних колег зумовили інтерес дослідників до мовного субстандарту та ненормативної лексики, який не вщухає й досі. Увага науковців до цього напрямку свідчить про те, що вивчення засобів реалізації деструктивних комунікативних намірів нині на часі та є одним з перспективних завдань сучасної лінгвістики. Це підтверджує *актуальність* теми дослідження, *метою* якого є узагальнення теоретичних розвідок вітчизняних і зарубіжних науковців, присвячених категорії інвективності, з'ясування витоків інвективності, її природи і особливостей функціонування інвектив у сучасному середовищі.

Критичний огляд літератури, концептуальних рамок, гіпотез тощо. Перші дослідження інвективної лексики були здійснені на матеріалі англійської мови ще в першій половині ХХ ст. Вони мали форму есе і містили приклади інвектив з різних мов світу, зразки інвектив латинських авторів і англійські інвективи минулих століть. Надалі дослідження поглибилися, і в 1989 р. у США побачила світ робота Х. Роусона, що окрім історичної передмови містила етимологічний і літературознавчий аналіз кількох сотень англійських інвектив, різних за рівнем табуйованості. Подібне дослідження на базі французької мови належить Р. Едуарду (1983), німецької — Ф. Кінеру (1983). З 1977 р. в США виходить друком журнал "Maledicta: The International Journal of Verbal Aggression", наукові статті й лексикографічні видання, присвячені інвективам.

У цей час з'являються перші дослідження інвективності на базі слов'янських мов. Щоправда, інвективну лексику в них розглянуто опосередковано, поряд з іншими емоційно забарвленими групами лексики. Дослідження ролі мови у процесах мислення, оцінювання, комунікації стало продуктивним напрямом лінгвістики на пострадянських теренах. Категорію оцінки з філологічних позицій вивчали О. Вольф, Н. Арутюнова, О. Іссерс, В. Галаган, Л. Федорова та ін. Негативній оцінці та засобам її вираження присвячені дослідження І. Стерніна, В. Мокієнка, Л. Ставицької, Л. Крисіна, Б. Шаріфулліна, Г. Власян, О. Голлод, С. Форманової, О. Кульчицької, О. Корольової та ін. Прояви мовленнєвої агресії вивчаються дослідниками у різних аспектах: знакове навантаження інвектив у формуванні мовленнєвих конструкцій; класифікація інвективної лексики; інвективне слововживання як прояв вербальної агресії; особливості семантики пейоративної лексики; лихослів'я як соціальна проблема тощо.

Перше комплексне дослідження інвективної лексики здійснив російський психолінгвіст Віктор Жельвіс. У його роботі «Поле брани. Сквернословие как социальная проблема в языках и культурах мира» [6] проаналізовано інвективні стратегії кількох десятків мов, залучено матеріал суміжних досліджень з соціології, психології, етнографії, фізіології, юриспруденції. Автор не лише теоретично обґрунтував місце лихослів'я у системі спілкування, а й запропонував загальні рекомендації з оптимізації емоційної взаємодії, що набуває особливої актуальності у період активних міжкультурних контактів. На його думку, інтерпретація інвективи є невід'ємною від культурно-історичного і національно-специфічного контексту, тому робота має психо-, етно- та соціолінгвістичне спрямування. У ході дослідження В. Жельвіс спирається на твердження про те, що інвективна лексика матеріалізує емоційну сторону спілкування. Інвективи і лихослів'я загалом є вербальним порушенням заборон, які існують у певній соціальній групі. Дослідник наголошує на необхідності вироблення стратегій і тактик боротьби з лихослів'ям та наукового опрацювання інвективної лексики як невід'ємної частини лексичного складу будь-якої живої мови.

На подібне твердження натрапляємо у передмові до видання «Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників» [12] української дослідниці Лесі Ставицької. Авторка наголошує на тому, що «... перед нами не просто стилістичний шар, який існує в мові поряд з іншими, а сфера, яка увібрала в себе своєрідну смислову напругу і виводить дослідника далеко за межі філологічної проблематики» [12, 11]. Дослідження ненормативної лексики пов'язане з проблемами ідеологічної, моральної цензури в суспільстві та естетичної цензури окремого індивіда, тому

залучає здобутки психології, соціології, культурології та інших наук.

Людське мовлення в будь-якому його вияві не є повністю контрольованим процесом. Навіть спокійне беземоційне спілкування зумовлене поведінковими моделями, ментальними особливостями народу, що формувалися протягом тривалого часу. Більшою мірою це стосується емоційного мовлення і особливо — лихослів'я. Зазвичай людина не може миттєво викликами в собі певну емоцію або пригнітити її. З цієї позиції ненормативну лексику можна розглядати не лише як ту, що є засобом негативної оцінки опонента у комунікації, а й характеризує самого мовця, його внутрішній світ, ціннісні орієнтири. Ця особливість спричинила неоднозначний статус інвективної лексики і самої категорії інвективності.

Інвективність — це властивість мовленнєвих одиниць набувати додаткових семантичних і прагматичних значень, що полягають в інтенції образити співрозмовника. У ній застосовано вузький підхід у трактуванні інвективності, який дає змогу уникнути повного ототожнення лексики, що містить негативну оцінку, з інвективною лексикою. Постає питання формулювання критеріїв інвективності, які дають можливість встановити зв'язок між цією та іншими групами лексики, що перебувають на межі або поза межею літературної мови. Для цього необхідно уточнити поняття норми і нормативності як однієї з ознак літературної мови. «Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів» подає таке визначення: «Літературна норма — це вироблені в писемно-літературній практиці правила використання мовних одиниць та кодифікація цих правил у словниках і граматиках» [14, 86].

Ненормативними можна вважати ті мовні засоби, які не відповідають встановленій системі норм. Інвективну лексику часто називають ненормативною, проте інвективи порушують не мовні норми як такі, а норми суспільної моралі, етичні табу, які обмежують або забороняють вживання певних лексем. Якщо слово може образити честь, гідність людини, його використання у громадському місці є неприпустимим. Отже, однією з рис ненормативної лексики є її інвективність. Водночас не кожне слово-інвектива є ненормативним за своєю семантикою. Воно може стати таким у контексті ситуації спілкування, якщо вжите з метою образи. Основне словникове значення таких лексем буде нейтральним. Отже, статус конкретної лексеми як нормативної/ненормативної не завжди корелює з комунікативною ситуацією. Тому повне ототожнення інвективної лексики з ненормативною не видається можливим.

У вітчизняних і зарубіжних дослідженнях, присвячених різним аспектам інвективного слововживання, функціонують також такі поняття, як нецензурна, обценна, пейоративна лексика,

лихослів'я, лайка. Тут серед дослідників феномену інвективності немає одностайності. Дехто співвідносить інвективну лексику з лайливою (обценною), залишаючи поза увагою інші види лексем з негативно оцінним значенням. Уже згаданий нами В. Жельвіс говорить про вузьке і широке значення інвективи. Будь-який вербалізований вияв агресивного ставлення до опонента є інвективою в широкому розумінні. Інвективу у вузькому розумінні Жельвіс визначає як спосіб існування словесної агресії, що в конкретній соціальній групі сприймається як різкий чи табуований [6, 13]. Інші представники широкого підходу до трактування інвективності також вважають, що будь-яке слово, вжите з метою образи, є інвективою, а отже, стає ненормативним у контексті ситуації спілкування. Такі лексичні одиниці виявляють негативне оцінне значення лише в умовах певного контексту, їх основне словникове значення є нейтральним. Значна кількість лексичних одиниць, які можуть бути «потенційно образливими», подані у словнику без стилістичного маркування. У семантичній структурі таких лексем експресивність є факультативною. Дослідниця пейоративної лексики Л. Білоконенко кваліфікує їх як контекстуальні пейоративи [1, 124].

Відповідно до широкого підходу в межах ненормативної лексики виокремлюють тематичні групи інвективних лексем, а також такі соціолекти, як сленг, жаргон, аргі [7, 85]. Чітке розмежування цих груп або встановлення статусу конкретної одиниці як нормативної чи ненормативної не завжди видається можливим. Це пов'язано з гнучкістю лексичної системи мови, міграційними процесами певних лексичних одиниць з однієї групи в іншу та набуванням ними додаткових значень чи відтінків значень. Водночас певна термінологічна дифузія, що простежується у цій галузі лінгвістики, ускладнює або й унеможлиблює перехід до прикладних досліджень конфліктної комунікації.

Не викликає сумніву, що життя в суспільстві накладає певні обмеження на поведінку індивіда, зумовлюючи його вчинки і думки. Наявність табу є спільною ознакою різних соціальних груп, а частина заборон у найрозвинутіших країнах або ж найвіддаленіших від цивілізації племенах є ідентичними [6, 22]. Навколо соціальних табу в кожній мові вибудовується система засобів вербалізації заборонених об'єктів, процесів, дій і відповідного мовного реагування у формі висловлення осуду. Це твердження справедливе для мов з розвинутою писемністю і для племінних мов. Отже, витоки інвективності варто шукати в історії і культурі кожного етносу.

Найбільша кількість заборон у різних культурах пов'язана з антагонізмом духовного і тілесного начал. Це табу на згадування сакральних понять без належної причини і водночас на вико-

ристання назв, пов'язаних з фізіологією людини та відповідними потребами. Обидва типи заборон перебувають у тісному історичному зв'язку. Простежмо його.

Деякі з притаманних сучасному суспільству заборон були невідомі первісній людині. Життя наших предків було частиною природних процесів, які відбувалися навколо, тому усвідомлення їх забороненості й відповідних табу не виникало. У багатьох культурах були наявні фалічні культи, що полягають у вшануванні бога родючості. Вони привели до появи в релігіях і колективній свідомості великої кількості чоловічих і жіночих символів [6, 26]. Пов'язані з народженням і смертю дії вважалися тоді священними, а їх назви були частиною нейтрального або навіть сакрального словників. Фалічні культи продовжували існувати в період становлення християнства і в середні віки, незважаючи на їх заборону церквою.

Поряд зі священним ставленням до процесу відтворення в дохристиянські часи зароджується протилежна тенденція, яка полягає в розмежуванні тілесного і духовного начал з наданням переваги останньому. Аскетичні ідеї утверджуються в грецькій філософії, представники якої з відразою і засудженням говорять про діонісійські культи. Римський сенат спеціальною постановою забороняє не лише участь у вакханаліях, а й слова, які описують статеві стосунки, і навіть медичні назви частин людського тіла, оголосивши їх непристойними. Спротив прихильників культів залишається досить сильним, тож язичницькі традиції протягом тривалого часу співіснують з аскетизмом, який став однією з домінант християнської релігії.

Така ситуація породжує неоднозначне сприйняття сакральних раніше символів. Певний час образи язичницьких божеств використовуються як обереги, але, набувши статусу заборонених ідолів, вони поступово втрачають священну функцію. Під впливом християнства відбувається трансформація богів і божеств, їх злиття в образ «нечистої сили». Вербальна оболонка всього забороненого отримує негативні конотації, але не зникає. Назви божеств, процесів, дій стають елементами профанного світу, а їх згадка вважається непристойністю. Так формуються дві тенденції: сакралізація всього, пов'язаного з відтворенням, і водночас буденне сприйняття тих самих символів і дій з підсвідомим сакральним ставленням до них [6, 31]. В обох випадках поняття є табуованими, а порушення табу викликає певні емоції. Між суворістю заборони і силою емоційного збудження існує прямий зв'язок. Сила певного табу була неоднаковою в різні періоди, що зумовлювало різну емоційну реакцію під час його вербального порушення і різні за виразністю інвективи.

В епоху середньовіччя найбільше засуджувалося богохульство. За цей гріх винуватців не

лише був приречений (за спільним переконанням) на муки у пеклі після смерті, а й жорстоко покараний за життя. Матеріальна сторона буття визнавалася ганебною, такою, що суперечить втіленню духовних ідеалів. Середньовіччя означене появою багатьох інвектив, кількість і «міцність» яких були прямо пропорційними до релігійності народу [6, 23].

З початком доби Відродження простежуємо зміни основних інвективних «сюжетів». Це пов'язано насамперед зі зменшенням ролі релігійності. У цей час провідне за табуованістю місце посідає лексика, пов'язана з фізіологічними потребами людини і її взаєминами з протилежною статтю. Подібна тенденція зберігається до наших днів з урахуванням національної специфічності такої лексики [6, 23].

Методологія дослідження. У дослідженні застосовано загальнонаукові та спеціальні філологічні методи, що різняться залежно від конкретного його аспекту. Для з'ясування природи інвективності використані прийоми описового методу, аналітико-синтетичний підхід. Особливості функціонування інвектив у різні історичні періоди розглянуті із залученням діахронного аналізу. Для реалізації практичної частини дослідження було застосовано метод опитування за допомогою ресурсу Google Forms. До опитувальника було включено посилання на відеофрагмент, дібраний за допомогою контент-аналізу. Мовне оформлення досліджуваного фрагмента відповідає вимогам жанру соціальної сатири, який призначений для дорослої аудиторії. Особливостями цього жанру є розкриття суспільних проблем крізь призму реальних та вигаданих ситуацій, викривлення реальності за допомогою гротеску, карикатури, гіперболізації, відсутність повчальності. «Дорослий» відеопроduct має відмінні від дитячого ідейний зміст та мету. У разі його перегляду дітьми існує ймовірність хибного тлумачення і занадто буквального сприйняття образів та вчинків персонажів, адже критичне мислення у цей період ще недостатньо розвинене. Це може негативно вплинути не лише на мовлення, а й на поведінку та світогляд глядачів.

Опрацювання результатів та формулювання висновків ґрунтувалося на методах аналізу, узагальнення, абстрагування.

Результати дослідження та обговорення. Вивчення інвективної лексики психологами і педагогами має прикладну мету. Визначивши причини і особливості використання інвектив, дослідники можуть розробити методики, покликані знизити рівень лихослів'я серед учнів і студентів [8, 341].

Одним із таких прикладів є дослідження Н. М. Макаренка, проведене з метою з'ясування психологічної природи інвектив. Перший етап дослідження полягав у психолінгвістичній експертній оцінці повсякденного мовлення учас-

ників за допомогою електронної програми «Міні-БААЛ». Результати опитування виявили такі основні причини прояву лихослів'я: загострені соціальні проблеми суспільства, підвищений рівень агресивності та пошук засобів його зниження, наслідування деструктивної поведінки батьків, потреба ідентифікації з близькими людьми, наслідування у підлітковому віці задля самоствердження себе в гурті однолітків, спрощення, примітивізація мови. Опитувані респонденти під час дослідження зазначали, що використовують інвективну лексику для зниження емоційної напруги у конфліктній ситуації; для зв'язку слів у реченні (за малого лексичного запасу); за прикладом батьків; щоб здаватися дорослим (у підлітковому віці) [8, 337, 340]. Після отримання емпіричних даних було впроваджено лайф-коучінг, спрямований на побудову стосунків з оточенням без лихослів'я.

Однією з важливих функцій інвективної лексики є зняття психологічного напруження, викликаного негативними емоціями. Уживання негативнооцінної лексики можуть спровокувати фізичні подразники. Стрессова ситуація послаблює механізм контролю над власним мовленням, а після вживання «міцних слів» людина відчуває полегшення. Проведені експерименти свідчать, що вживання інвектив підвищує больовий поріг [8, 340]. Варто зазначити, що ймовірність використання інвектив і їх характер залежать від багатьох чинників: інтенсивності емоції, яку переживає людина, її самоконтролю, типу темпераменту, особливостей характеру, звичної мовленнєвої поведінки, ситуації (офіційні обставини/побут, наявність свідків тощо). Якщо ситуація вимагає стримувати емоції, можлива подальша емоційна «розрядка» з використанням інвектив.

Вербалізація негативної оцінки часто відбувається у конфліктній взаємодії. Конфлікт у різних його проявах є предметом наукових зацікавлень лінгвістів, психологів, соціологів, юристів. Лексика, якою послуговуються комуніканти, впливає на перебіг конфлікту і його наслідки. Вербальна агресія перетворює конфлікт на словесний «двобій», який не вирішується конструктивно, а лише загострюється через завдані образи. У деяких конфліктах вербальна агресія є замінником потенційної фізичної взаємодії, даючи вихід негативним емоціям. Отже, конфліктна взаємодія, якщо не побудувати її як аргументовану дискусію, в будь-якому разі завдає шкоди — фізичної і/або моральної.

Серед інших причин вживання інвективної лексики — намагання показати свою причетність до певного кола людей з їхніми особливостями спілкування; демонстрація соціальної домінантності; використання лайки у функції вставних слів або з метою інтонаційно увиразнити мовлення. У таких випадках лексеми втрачають свою

інвективну функцію, бо мовець вживає їх не з метою образити, а для «зв'язку слів у реченні», щоб заповнити паузи. Це свідчить про ситуативну неузгодженість процесів мислення і мовлення, коли думка «наздоганяє» слово, а не слово є вираженням вже сформованої думки. Уживання інвектив знижує інформативність висловлення, адже адресат спілкування окрім безпосереднього сенсу повідомлення сприймає інформаційний «шум», концентрація його уваги знижується. Інші слова втрачають власну експресивність, адже поряд з інвективами їх конотативне значення «розмивається». Часто мовець не усвідомлює, яку частку в його мовленні становлять інвективи і з якою метою він їх використовує.

Ще кілька десятиріч років тому лихослів'я розглядалося як вкрай негативне явище і табувалося суспільством. Лайка була прерогативою соціальних низів, а суспільний осуд — неабияким важелем впливу і засобом боротьби з недоліками громадян. Демократизація суспільного життя зумовила зміни у міжособистісній комунікації. Ненормативна лексика, як і раніше, є одним зі способів вираження вербальної агресії. Проте, як зазначає Г. Р. Власян, останнім часом вона розширює сферу функціонування і часто є «засобом оптимізації міжособистісної взаємодії в безконфліктному спілкуванні» [3, 15]. Залежно від контексту лихослів'я може бути використане як одна зі стратегій позитивної ввічливості, тому його не можна сприймати однозначно як негативне комунікативне явище.

Сучасний розважальний дискурс активно послуговується мовними одиницями з «руйнівною» семантикою, серед яких кримінальне арго, жаргонізми, вульгаризми, лайлива лексика. Цензура у медіапросторі висуває свої вимоги до лайки. Йдеться не про заборону, а про маскуваність окремих лексем відповідним звуком у відеоконтенті чи графічними знаками у друкованих джерелах. Однак негативний вплив на адресата чинять не конкретні лексеми, а сам факт їх наявності у медіа. Дослідження на базі багатьох мов свідчать, що переважна більшість мовців ознайомлена з лексикою, що перебуває на межі або поза межею літературної мови. Водночас відсоток тих, хто вживає її, значно менший. Включення такої лексики в інформаційний потік змінює загальний «регістр» культурного фону, в якому перебуває масовий реципієнт. Сучасні реалії дають можливість йому вибирати контент, але все частіше відбувається навпаки і контент сам «знаходить», «контролює» і «регулює» реципієнта.

Носіями негативної семантики є не лише вербальні, а й невербальні засоби. Їх взаємодія ускладнює смислову організацію медіапродукту, посилюючи вплив на адресата. Яскравим прикладом цього є різноманітні ток-шоу. Відеоряд, музичне оформлення і змістова складова сприйма-

ються глядачем цілісно. Комунікативна поведінка учасників шоу часто не відповідає загальним поняттям пристойності, проте вкорінюється у свідомості реципієнта як нормальна. Засилля такого контенту неминуче трансформує поняття норми не лише мовної, а й морально-етичної.

Не можна залишати поза увагою вплив медіа-контенту на дітей і підлітків як найбільш вразливу категорію реципієнтів. У XXI ст. «дитяча» масова культура стає одним із провідних чинників формування особистості, маючи на меті очевидну або приховану стандартизацію виховання. Через іграшки, друковану та відеопродукцію вона вбудовує у свідомість дитини уніфіковані форми і навички соціальної та особистої культури [2, 9]. Побіжний огляд «дитячого» сегменту медіапростору дає підстави засвідчити, що не завжди контент, який позиціонується як призначений для дітей, є таким за змістовим наповненням. Сюжети, покладені в його основу, часто не відповідають віковим особливостям потенційних глядачів. Дійові особи (актори, іграшки, мультиплікаційні персонажі) можуть демонструвати сумнівну з морально-етичного погляду поведінку і негативні риси характеру. У мовленні персонажів переважає розмовна лексика з включенням вульгаризмів. У відеопродуктах, розрахованих на підлітків, їх частка зростає. Було помічено, що автори не завжди дотримуються орфоепічних норм, ігноруючи відмінності у вимові окремих звуків в українській та російській мовах. Найпопулярніший майданчик для перегляду відео YouTube влаштовано так, аби пропонувати глядачеві контент, схожий на переглянутий раніше. Тому найменші глядачі легко можуть стати «заручниками» неякісних або призначених для іншої вікової групи відео. Отже, хоча у «дитячому» інформаційному просторі інвективна лексика є табуйованою, помітними є тенденції до примітивізації мовлення і поведінки персонажів дитячого відеопродукту.

Значна частина іноземних мультфільмів і мультсеріалів, дубльованих українською мовою, призначена для дорослої аудиторії і має відповідні вікові обмеження. Проте на сайтах, де їх демонструють, інформація про такі обмеження часто відсутня, незважаючи на те, що такий медійний продукт може справити на дітей вкрай негативний вплив. Втім, у нашому пострадянському суспільстві досі існує стереотип, що мультики — для дітей, тому батьки не завжди уважні до того, що бачать ічують їхні діти, переглядаючи мультфільми. Аби виявити ризики, які може приховувати традиційно дитячий відеожанр, ми провели опитування, побудоване на основі перегляду фрагменту мультфільму, що містить інвективи та жаргонні вислови.

Мультфільм «Гра Бендера» має вікове обмеження для перегляду в Україні від 12 років, яке було вказане лише на одному з 12 україномовних

сайтів. Респондентам був запропонований для перегляду фрагмент мультфільму з 01.37 до 05.00. У ньому виявлено низку фраз, які становлять інтерес для дослідження.

1. «*Ти зніс однорогу довбешку*». Академічний тлумачний словник української мови [11] фіксує кілька значень слова *довбешка*:

1) дерев'яний молоток або взагалі замашна палиця з потовщенням на кінці; 2) *перен., лайл.* Те саме, що *довбня*. 3) *зневажл.* Те саме, що *голова*.

Щоб зрозуміти, у якому зі значень ужито слово в поданому фрагменті, вивчаємо контекст. Прикметник *однорогу* означає, що йдеться про голову єдиного рога. Отже, *довбешка* є синонімом слова *голова*, вжитим зневажливо. Лексема містить негативну оцінку, однак у фрагменті вона не позначає жодного з персонажів, тому не має інвективної функції.

2. «*У глибині задупного мішка однорога ви знаходите 60 золотих і клаптик тканини, що смердить гном'ячою сечею*» — «*Так само смерділи простирадла в готелі, так?*»

Лексема *задупний* не зафіксована у лексикографічних джерелах, вона є похідною від слова *дупа*, яке подане у словнику «Українська мова без табу» Лесі Ставицької і є багатозначним. Контекст вживання лексеми вказує на те, що *дупа* необхідно розуміти у значенні «*заднє місце як вмістилище, зазвичай, важкодоступне*» [12, 159]. Лексему подано з позначкою *просторозм.*, вона відповідає загальному зниженому регістру спілкування у фрагменті, тому є жаргонізмом.

Лексему *смердить* вжито в її основному значенні, зафіксованому в Академічному тлумачному словнику («*Мати, виділяти неприємний запах, погано пахнути*») [11], подано без позначок про стилістичну маркованість, хоча контекст вживання свідчить про наявність негативної конотації. Лексема не позначає дії конкретного суб'єкта, тому не є інвективою.

3. «*Зараз твоя дупа протирає складений стілець*».

Уже згаданий словник нецензурної лексики диференціює значення слова *дупа*. У цьому фрагменті лексема поєднана з висловом «*протирає ... стілець*», який є фразеологізмом зі значенням *сидіти*. Отже, слово *дупа* вжите тут у значенні «*заднє місце, призначене для сидіння*» [12, 158] і не є інвективою.

4. «*Я не тупий, мене просто недоукомплектували [увагою]*».

Лексема *тупий* є багатозначним словом:

1) який погано ріже, коле; не нагострений, недостатньо нагострений; протилежне *гострий*; 2) який не звужується або мало звужується, заокруглений на кінці; 3) *перен.* Який не має достатньої гостроти сприйняття, недостатньо розвинений (про розум, органи чуттів і т. ін.); 4) *перен.* Розумово обмежений, некімтливий, не-

тямущий; 5) *перен.* Який характеризується при-тупленістю, не виражається бурхливо; 6) не го-стрий, ниючий (про біль); 7) глухий, не дзвінкий (про звук) [11].

Щоб встановити контекст уживання, необ-хідно звернутися до фрагмента. Під час розмови виявляється, що один із персонажів позбавлений уяви. Він засмучений і виправдовується: «Я не тупий, мене просто недоукомплектували», маю-чи на увазі брак уяви. Отже, слово *тупий* ужите в значенні «розумово обмежений, некмітливий, не-тямущий». Позначки про його стилістичну мар-кованість відсутні, проте лексема має значення негативної оцінки й може виконувати інвективну функцію. І все ж лексема не є інвективною, адже персонаж номінує себе (точніше, заперечує таку номінацію).

5. «Якийсь цей район стрьомний».

Слово *стрьомний* відсутнє у академічних тлу-мачних словниках, однак представлене у «Словни-ку жаргонної лексики української мови», «Слов-нику сучасного українського сленгу». У фрагменті його вжито в значенні «Небезпечний, такий, що викликає страх» [10]. Отже, у семантиці лексеми наявна негативна оцінка, але вона стосується не-живого об'єкта, тому не є інвективною.

6. «Ніколи так не радів лайну, ну хіба що раз».

Слово *лайно* може вживатися як лайливе, однак, щоб встановити це, варто звернутися до контексту. Персонажі відеофрагмента мають ви-користати у якості пального для свого космічного корабля екскременти тваринки. Один із персона-жів знаходить їх і, зрадівши, промовляє цю фразу. Отже, лексему *лайно* вжито у прямому значенні, яке подано в Академічному тлумачному словнику з позначкою *розм.*: «Кал людини, тварин; екскре-менти» [11]. У цьому значенні інвективна функ-ція лексеми не реалізується.

7. «Клас, у нашій дупі є газ».

У відеофрагменті ця фраза звучить, коли один з персонажів заправляє космічний корабель паливом. Отже, лексему *дупа* тут ужито в значен-ні «заднє місце як вмістилище, зазвичай, важко-доступне», а саме, на позначення задньої частини корабля, тому вона не є інвективною.

8. «Нічого собі ціни! Дешевше заправитись спермою нобелівських лауреатів».

Слова у висловленні не мають негативного оцінного забарвлення й обмежень у вживанні, за винятком лексеми *сперма*, яка через своє де-нотативне значення використовується мовцями за потреби. Ця лексема, поєднуючись з іншими, утворює фразу, що не має інвективної функції, однак є вульгарною. Вона відтворює загальний стиль спілкування, притаманний фрагменту, і поза межами розмовного стилю буде недоречною.

9. «Ну ти й стерво!»

Слово *стерво* має кілька значень. Щоб вста-новити, у якому з них воно вжите, досліджуємо

контекст. Після купівлі пального суму оплати заносять на рахунок персонажа на цифровому браслеті, який цієї миті б'є персонажа струмом. Дівчині боляче, і вигук лунає на адресу автомата з паливом. Отже, лексема *стерво* уживається не в прямому значенні. Тлумачний словник фіксує, що в переносному значенні лексема «*вживається як лайливе слово*» [11]. За таких умов вона має інвективну функцію. У дослідженому фрагменті лайливе слово звернене не до іншого персонажа, а до неживого об'єкта і є водночас експресивним вигукком.

10. «Що це за колір? Схоже на ригачку».

Лексема *ригачка* подана в Академічному тлу-мачному словнику з позначкою *вульг.* і значенням «Те саме, що блювота» [11]. Контекст уживання слова вказує на те, що його вжито з метою переда-ти колір неживого об'єкта. Таке порівняння може образити власника цього об'єкта, однак вульга-ризм у цьому випадку не має інвективної функції, бо називає річ, а не людину.

Семантичний аналіз виявив, що в поданих ви-словленнях лексеми найчастіше реалізують коно-тативне значення негативної оцінки, вживаючись у переносному значенні. Більшість з них є жарго-нізмами або просторічними словами, ужитими зі стилістичною метою, однак не мають інвектив-ної функції. Деякі зі слів, що мають інвективний потенціал, уживалися для номінації в прямому значенні, зафіксованому словником. Одну з лек-сем було кваліфіковано як лайливе слово, яке окрім інвективної має функцію зняття емоційної напруги.

Респондентам до та після перегляду мульт-фільму було запропоновано опитувальник. Ниж-че подано запитання опитувальника зі статисти-кою відповідей та їх коротким аналізом.

Вік:

- 13–18 (14,3 %);
- 19–30 (67,9 %);
- 30+ (17,9 %).

Стать:

- чоловіча (32,1 %);
- жіноча (67,9 %).

Як ви зазвичай знаходите контент для дозвілля?

- Дивлюся телевізор (0 %).
- Знаходжу в Інтернеті (100 %).

В опитуванні взяло участь 28 респондентів різного віку. 68 % опитаних — жінки. Усі учасни-ки відповіли, що знаходять контент для дозвілля в Інтернеті (*рис. 1*). Результати опитування засвід-чили, що респонденти вибирають різноманітний відеопроduct (питання передбачало можливість вибору кількох варіантів відповіді).

Чи дивилися ви мультсеріали «Сімпсони», «Гріфіни», «Південний Парк», «Футурама»?

- Так, у дитинстві (35,7 %).
- Так, дивлюся зараз (7,1%).
- Ні (57,1 %).

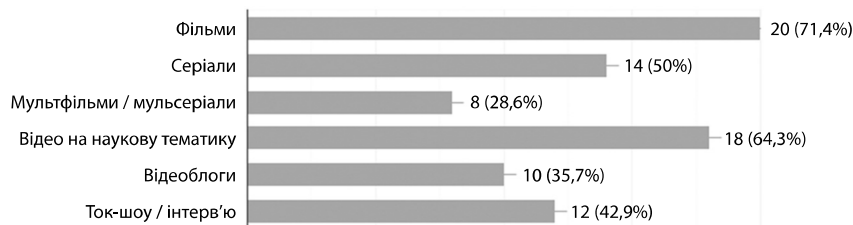

Рис. 1

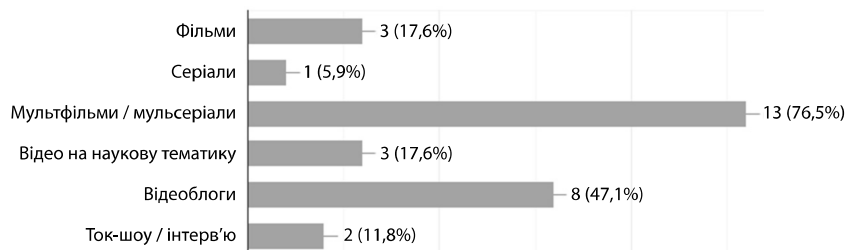

Рис. 2

Більшість учасників не дивилася мультсеріали «Сімпсони», «Гріфіни», «Південний Парк», «Футурама», частина опитаних дивилася їх у дитинстві. З цього можемо зробити висновок, що дорослим складно оцінити сучасний відеоконтент, якщо вони не мають подібного глядацького досвіду.

Чи маєте ви дітей?

— Так (57,1 %).

— Ні (42,9 %).

Для респондентів з дітьми було передбачено питання щодо контролю дитячого контенту (рис. 2). На них відповіло 57 % опитаних.

Лідером серед дитячих уподобань традиційно стали мультфільми і мультсеріали, а також відеоблоги, що стрімко набирають популярності серед наймолодших глядачів.

Чи контролюєте ви якість і кількість відеоконтенту, який переглядає дитина?

— Так (76,5 %).

— Ні (23,5 %).

Як ви здійснюєте контроль над контентом для дитини?

— Спочатку переглядаю його сам/сама (5,9 %).

— Переглядаю разом з дитиною, спостерегаю за реакцією (47,1 %).

— Звертаю увагу на вікові обмеження (17,6 %).

— Читаю опис і коментарі інших користувачів (11,8 %).

— Цікавлюся враженнями дитини (0 %).

— Ніяк не контролюю (17,7 %).

Більшість батьків (76,5 %) контролює якість дитячого контенту, але вибирає різні види контролю. Найбільш ефективним опитані вважають перегляд разом з дитиною і спостереження за її реакцією. Водночас варіант «Цікавлюся враженнями дитини» не був вибраний ніким з респондентів. Це дає змогу дійти висновку про те, що батьки не надто довіряють думці дітей. Водночас

окремі опитані зазначили, що ніяк не контролюють дитячий контент.

Далі для перегляду пропонується уривок мультфільму [5] з 01.37 до 05.00 із сайту, на якому не вказано вікове обмеження. Після перегляду респонденти мають відповісти ще на кілька запитань.

Чи може, на вашу думку, переглянутий уривок мати негативний вплив на дитячий світогляд?

— Так (32,1 %).

— Ні (3,6 %).

— Залежно від віку дитини (57,1 %).

Інші відповіді:

— тою ж мірою, що й «Том і Джері» (3,6 %);

— залежно від контексту і кількості (3,6 %).

Запитання другого блоку мають на меті виявити ставлення реципієнтів до уривку, в якому вжито лексику з негативною семантикою. Більша частина респондентів вважає, що вплив такого мультфільму на дитячий світогляд залежить від віку дитини і ситуації перегляду. Один із респондентів надав відповідь «Тою ж мірою, що й «Том і Джері»». Згаданий мультфільм вважається класикою мультиплікації і транслюється без вікових обмежень. Однак за його критичного сприймання доросла людина може знайти негативні поведінкові шаблони і стереотипи, які вже ставали темою для досліджень у інших галузях. Очевидно, йдеться про те, що цей контент, як і будь-який інший, буде осмислений дитиною більш поверхово і не становить відчутної загрози.

Чи вважаєте ви слова і фрази, вжиті в уривку, образливими чи непристойними?

— Так (60,7 %).

— Ні (28,6 %).

Інші відповіді:

— це соціальна сатира, вислови відповідають жанру (3,6 %);

— залежно від контексту (7,2 %).

Респонденти по-різному оцінили вислови, вжиті в запропонованому уривку. 60,7 % вважають їх непристойними, 28,6 % — ні. Інші опитувані (7,2 %) зазначили, що те, чи є слова образливими, залежить від контексту, а жанрове спрямування мультфільму передбачає вживання такої лексики. Відповіді респондентів ще раз підтверджують неоднозначне ставлення до інвективної лексики, зумовлене, з одного боку, послабленням або й повною відсутністю цензури, з іншого — сформованими протягом тривалого часу морально-етичними нормами.

Демократизація суспільного життя призвела до незворотних змін у медіапросторі. Цензурування, яке передбачало перевірку не лише змісту, а й форми подання інформації, стає більш формальним і поверховим, а запит аудиторії перетворюється на рушійну силу до створення контенту. У такій ситуації кожна людина може стати жертвою «агресивного» відеопродукту. Якщо дорослий реципієнт постійно фіксує в публічному мовленні слова й вирази, які раніше на загал не вживалися, ступінь публічно допустимого в його свідомості зростає і мовець «розсуває межі» норми у власному мовленні. Такі тенденції дають змогу науковцям робити невтішні прогнози і розглядати інвективну лексику як одну з основних форм міжособистісного спілкування у середовищі дорослих та підлітків.

Чи потрібно вказувати вікові обмеження для контенту в Інтернеті?

— Так (92,9 %).

— Ні (7,1 %).

Опитані були майже однотайними у необхідності вікових обмежень. Попередні відповіді респондентів виявили, що значна частина батьків керується ними у виборі контенту для дітей.

Як ви гадаєте, чи має мультфільм, уривок якого ви переглянули, вікове обмеження? Якщо так, яке саме?

— Ні (3,6 %).

— Так, з 6 років (0 %).

— Так, з 12 років (53,6 %).

— Так, з 16 років (42,9 %).

Сайт, на якому опитувані переглядали уривок мультфільму, не містив інформації про вікові обмеження, проте 53,6 % опитаних вказали їх правильно. Це означає, що навіть за невеликим фрагментом можна зрозуміти, що відео призначене для підлітків і дорослих. Такий контент має більш складну організацію: чіткий поділ на позитивних та негативних персонажів трапляється рідко, порушення морально-етичних і соціальних проблем, наявність іронії, сатири, чорного гумору. Мультфільм, уривок з якого було вибрано для перегляду, дозволений для перегляду в Україні з 12 років, отже, може вважатися контентом для підлітків. Для дітей меншого віку характери персонажів, їхні вчинки і вислови будуть незрозумілими.

Чи дозволили б ви дитині переглянути запропонований мультфільм?

— Так (14,3 %).

— Ні (39,3 %).

— Лише якщо знатиму, для якого віку призначений мультфільм, і дитина досягне цього віку (39,3 %).

Інші відповіді:

— залежно від дитини (7,1 %).

Відповідаючи на це запитання, частина респондентів керувалася педагогічними засадами — враховували позитивний/негативний вплив контенту або його відсутність. Тут знову можна згадати про актуальність вікових обмежень, адже контент для дорослих і для дітей має різну мету — один і той самий мультфільм доросла людина і дитина осмислюють по-різному. Особливістю дитячого сприйняття є бажання ототожнювати себе з персонажами і персоналізоване переживання їхніх емоцій. Кожен сюжет має конфлікт, навколо якого розгортаються події, а також позитивних і негативних персонажів. Дитина співпереживає позитивним персонажам, вболіває за них, аналізує їхню поведінку.

Думки опитуваних щодо цього питання розділилися. Респонденти, які відповіли «ні», вважають мультфільм неприйнятним незалежно від віку. Такий самий відсоток опитуваних (39,3 %) дозволив би дитині подивитися мультфільм, не порушуючи зазначене вікове обмеження. Менша частина батьків дала ствердну відповідь. Отже, йдеться про відсутність єдиної стратегії або алгоритму, який би допомагав батькам приймати рішення у виборі контенту. Відсутність вікових обмежень та пояснень часто не дає можливість адекватно оцінити його.

Як ви ставитеся до використання лайливих слів у відеоконтенті, призначеному для дорослих?

— Позитивно, вони вжиті з певною метою (18,5 %).

— Негативно, це знижує культуру мовлення і поведінки тих, хто сприймає цей контент (37 %).

— Нейтрально, якщо ці слова відтворюють мовлення персонажа (44,4 %).

Відповіді опитуваних засвідчують неоднозначне сприйняття контенту з інвективами. На основі відповідей можна виокремити 3 типи ставлення до інвективної лексики: негативне (табування, уникання інвективної лексики у реальному житті та інформаційному просторі), нейтральне (вживання інвектив у житті та віртуальному просторі зумовлене ситуацією, має мету), позитивне (широке використання інвектив, сприйняття їх як засобу увиразнення мовлення, складової повсякденного словника).

Попри те, що лихослів'я набуло масштабів епідемії, частина дослідників вважає метод заборони вживання інвективної лексики неефективним. І. А. Стернін зазначає, що ці типи лексем, як і всі

інші, реалізують у мовленні свої функції і часто доволі успішно, тому існуватимуть і надалі. Натомість необхідно будувати боротьбу з лихослів'ям через роз'яснення призначення цих слів та умов їх уживання. Важливо демонструвати зразки культурної мови, адже позитивний приклад впливає на загальний реєстр спілкування [13, 23].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вербальна агресія і засоби її вираження є об'єктом дослідження прагмалінгвістики, психо-, соціо- та юридичної лінгвістики. Інвективна лексика матеріалізує емоційну сторону спілкування й охоплює кодифіковані й некодифіковані групи лексем, які з різною частотністю вживаються у повсякденному та публічному мовленні. Ставлення до інвектив у різні періоди пов'язане з низкою суспільно-історичних обставин, а їх вживання є вербальним порушенням морально-етичних обмежень — табу, які існують у кожній спільноті й фіксуються людською свідомістю, а також на законодавчому рівні.

Відкритий доступ до різноманітного контенту дає користувачам можливість вибору відповідно до їхніх уподобань. Інформаційний простір

кожної людини утворюється не випадково, він зумовлений її інтересами, життєвою позицією, світоглядними цінностями. Якщо відеоконтент містить слова, які глядач вважає неприйнятними, не вживає їх сам і не чує від оточуючих, такий контент буде ображати його гідність. Можна заперечити, що фільми і серіали є об'єктами мистецтва, а в мистецтві діють свої закони. Проте результати опитування свідчать, що респонденти оцінюють і вибирають контент, який не суперечить їхнім принципам, сформованим реальними життєвими ситуаціями.

Експансія інвектив у мову повсякденного спілкування зумовлює появу не лише філологічних, а й соціологічних та психолого-педагогічних досліджень. Науковців цікавить місце інвектив у лексичній системі мови, кореляція інвективної лексики і мовної норми; функціонування інвектив у певних соціальних групах, вплив на соціальну поведінку та психологічний стан особистості. Проникнення лихослів'я у повсякденне мовлення українців призводить до загального зниження культури мовлення і поведінки, тому дослідження цього феномену і надалі залишатиметься одним із актуальних завдань лінгвістики.

ДЖЕРЕЛА

1. Білоконенко Л. А. Пейоративна й інвективна лексика в міжособистісному конфлікті. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. Філологічні студії*. 2012. Вип. 7(2). С. 119–127.
2. Буряковская В. А. Негативная семантика: комплексное воздействие на массового адресата. *Известия Волгоградского государственного педагогического университета*. Волгоград, 2013. С. 8–11.
3. Власян Г. Р. Проникновение ненормативной лексики в язык повседневного общения. *Вестник Челябинского государственного университета*. 2014. № 7 (336). С. 15–17.
4. Войцехівська Н. Інвективи в конфліктному діалогічному дискурсі. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. Київ, 2014. № 29. С. 323–333.
5. Гра Бендера: мультфільм. URL: <https://simpsonsua.tv/futurama/912-gra-bendera.html>
6. Жельвис В. Поле брани. Сквернословие как социальная проблема в языках и культурах мира. Москва: Ладомир, 1997. 330 с.
7. Клепуц Л. Стратегії класифікації ненормативної лексики. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/6678/1/30.pdf>
8. Макаренко Н. М. Інвективна лексика як форма міжособистісного спілкування. *Проблеми сучасної психології*. 2013. Вип. 22. С. 336–347.
9. Постанова «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09
10. Словник жаргонної лексики української мови. URL: <https://slovnyk.me/dict/slang>
11. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/>
12. Ставицька Л. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обсценізми, евфемізми, сексуалізми. Київ: Критика, 2008. 454 с.
13. Стернин И. А. Проблема сквернословия. Воронеж: Истоки, 2011. 21 с.
14. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Українська мова: короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / за ред С. Я. Єрмоленко. Київ: Либідь, 2001. С. 86.
15. Федорова Л. Категорія оцінки: до проблеми становлення та вираження в слові. *Українська мова*. 2013. № 1. С. 115–121.

REFERENCES

1. Bilokonienko, L. A. (2012). Peioratyvna i invektyvna leksyka v mizhosobystisnomu konflikti [Injective and Pejorative Vocabulary in Interpersonal Conflict]. *Naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Filolohichni studii*, 2012, Vyp. 7(2), pp. 119–127 [in Ukrainian].
2. Buriakovskaia, V. A. (2013). Negativnaia semantika: kompleksnoie vozdeistvie na massovogo adresata. *Izvestiia Volgogradskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta* [Negative Semantics: Complex Impact on Mass Recipients]. Volgograd, 2013, pp. 8–11 [in Russian].
3. Vlasian, G. R. (2014). Proniknovenie nenormativnoi leksiki v yazyk povsednevnogo obshcheniia [Penetration of Profanity into the Language of Everyday Communication]. *Vestnik Cheliabinskogo gosudarstvennogo universiteta*, 2014, # 7 (336), pp. 15–17 [in Russian].
4. Voitsekhivska, N. (2014). Invektyvy v konfliktnomu dialogichnomu dyskursi [Invectives in Conflict Dialogical Discourse]. *Humanitarna osvita v tekhnichnykh vyshchykh navchalnykh zakladakh*, Kyiv, 2014, # 29, pp. 323–333 [in Ukrainian].
5. Bender's Game: the cartoon. [in Ukrainian].
<https://simpsonsua.tv/futurama/912-gra-bendera.html>
6. Zhelvis, V. (1997). Pole brani. Skvernoslovie kak sotsialnaia problema v yazykakh i kulturakh mira [Battlefield. Profanity as a Social Problem in the Languages and Cultures of the World]. Moskva: Ladomir, 330 p. [in Russian].
7. Kleputs, L. Strateghii klasyfikatsii nenormatyvnoi leksyky [Strategies for Classification of Profanity]. <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/6678/1/30.pdf>
8. Makarenko, N. M. (2013). Invektyvna leksyka yak forma mizhosobystisnoho spilkuvannia [Invective Vocabulary as a Form of Interpersonal Communication]. *Problemy suchasnoi psykholohii*, 2013, Vyp. 22, pp. 336–347 [in Ukrainian].
9. Postanova «Pro sudovu praktyku u spravakh pro zakhyst hidnosti ta chesti fizychnoi osoby, a takozh dilovoi reputatsii fizychnoi ta yurydychnoi osoby» [in Ukrainian].
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09
10. Slovnyk zharhonnoi leksyky ukrainskoi movy [Dictionary of Slang Vocabulary of the Ukrainian Language]. [in Ukrainian].
<https://slovnyk.me/dict/slang>
11. Slovnyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian Language]. [in Ukrainian].
<http://sum.in.ua/>
12. Stavytska, L. (2008). Ukrainska mova bez tabu. Slovnyk netsenzurnoi leksyky ta yii vidpovidnykiv. Obscenizmy, evfemizmy, seksualizmy [Ukrainian without Taboos. A Dictionary of Obscenities, Euphemisms and Sexual Slang]. Kyiv: Krytyka, 454 p. [in Ukrainian].
13. Sternin, I. A. (2011). Problema skvernosloviia [The Problem of Profanity]. Voronezh : Istoki, 21 p. [in Ukrainian].
14. Yermolenko, S. Ya., Bybyk, S. P., & Todor, O. H. (2001). Ukrainska mova: korotkyi tlumachnyi slovnyk linhvistychnykh terminiv [Ukrainian: a short dictionary of linguistic terms]. Za red S. Ya. Yermolenko. Kyiv: Lybid, p. 86 [in Ukrainian].
15. Fedorova, L. (2013). Katehoriia otsinky: do problemy stanovlennia ta vyrazhennia v slovi [Category of Evaluation: on Problem of Formation and Expression in a Word]. *Ukrainska mova*, 2013, # 1, pp. 115–121 [in Ukrainian].

Дата надходження статті до редакції: 08.02.2021 р.

Прийнято до друку: 20.04.2021 р.